

БЕЗБАР'ЄРНИЙ ПРОСТІР ВЕЛИКИХ МІСТ

Шашенко О. М., Григор'єв О. Є., Скобенко О. В., Кулівар В. В.
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

***Анотація.** У статті розглянуто проблему створення безбар'єрного доступу до благ цивілізації групи населення з обмеженими можливостями. Розглянуто перспективи урбанізації населення, причини, які цьому сприяють, та збільшення кількості осіб з інвалідністю внаслідок воєнних дій. Наголошено на тому, що розглянута в статті проблема насамперед стосується великих міст як джерел надання комунікативних послуг. Наведено приклади реалізації політики держави щодо забезпечення прав населення на отримання різних послуг завдяки покращенню наявної та нової інфраструктури.*

***Ключові слова:** безбар'єрний простір, інклюзивність, народонаселення, великі міста, урбанізація.*

Вступ

Ступінь цивілізованості суспільства багато в чому оцінюється ставленням громадян до тієї частини, до якої належать особи з обмеженими можливостями. Сучасний стан суспільства визначається декількома факторами, які впливають на те, що відсоток таких осіб збільшуватиметься. Це насамперед турбулентність міжнародних відносин, яка спричиняє низку воєнних конфліктів, зростання народонаселення та середньої тривалості життя, перетікання населення із сільської місцевості до міських агрегацій. За цих умов перед особами з інвалідністю виникає низка проблем, пов'язаних з обмеженням доступу щодо реалізації своїх прав, гарантованих конституцією. Ці бар'єри наявні в різних сферах суспільного життя – від доступності до громадських і житлових будівель до працевлаштування, лікування, відпочинку, спортивного чи культурного життя. Основний тягар розв'язання окресленої проблеми лягає на державні органи різного рівня – від Кабінету міністрів до органів місцевого самоврядування.

Мета та постановка завдання

Мета – акцентувати увагу на особливостях розвитку суспільства в умовах урбанізації та воєнних дій і забезпечення прав осіб з обмеженими можливостями.

Для досягнення поставленої мети необхідно виявити основні фактори, що доказово впливають на збільшення відсотка наявності в суспільстві осіб з обмеженими можливостями, та проаналізувати заходи з боку держави, спрямовані на забезпечення їхніх консти-

туційних прав унаслідок організації безбар'єрного простору великих міст.

Забезпечення безбар'єрного простору – це створення середовища, доступного та комфортного для всіх громадян: дорослих і дітей, осіб з інвалідністю, вагітних жінок, громадян похилого віку, осіб із дитячими візками тощо.

Виклад основного матеріалу

Станом на 14 липня 2022 р. кількість людей на Землі становила 8 млрд, з яких 4,041 млрд – це чоловіки і 3,969 млрд – жінки. За розрахунками фахівців 2050 р. кількість населення на планеті наблизиться до 10 млрд, а до кінці сторіччя становитиме приблизно 11 млрд.

Існують дослідження, які обґрунтовують, що наша планета може витримати навантаження з боку людини, якщо чисельність населення не перевищить 10 млрд. Проте, якщо брати до уваги той факт, що рівень достатку людей у світі загалом зростатиме завдяки масовому втіленню наукових розробок, то є надія на те, що рівень населення на планеті не перевищить критичний. Так, на цей час середній рівень народжуваності становить 2,5 дитини на одну жінку. І відповідно до прогнозу дослідників 2030 р. цей показник дорівнюватиме 2,4 дитини на одну жінку, а 2050 р. він стане нижчим за необхідний для відтворення популяції людини.

Передбачуване підвищення якості життя людини сприятиме тому, що його середня тривалість збільшиться з 72,6 років 2019 р. до 77,1 року 2050 р. Це призведе до того, що населення почне старіти, і кількість осіб 65 років і старше, за прогнозами, зростатиме.

Війни, стихійні лиха, релігійні переслідування, що час від часу спалахують у світі, призвели до того, що понад 80 млн людей у світі були вимушені залишити свої домівки. За інформацією Агенції ООН у справах біженців, 19 грудня 2023 р. за кордоном перебували 6335,0 тис. вимушених переселенців з України. Зокрема в ЄС зареєстровано 5931,5 тис. переселенців з нашої країни із статусом тимчасового захисту. Кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні становила 3,7 млн [1].

Розвиток технологій сприяв тому, що в сільських господарствах рівень механізації та автоматизації стрімко зріс і вже не потребує тієї кількості робочих рук, як це було ще десять чи двадцять років тому. Така ситуація сприяла різкому зменшенню робочих місць у сільській місцевості та відтоку населення до міських агломерацій. Такий процес називається «урбанізація». На цей час близько 56 % населення світу живе в містах. Майже весь приріст населення надалі відбуватиметься внаслідок збільшення кількості жителів міських агломерацій і 2050 р. становитиме 70 %.

Перепис населення 2001 р. показав, що урбанізація в Україні на той час характеризувалася такими цифрами:

- міське населення – 32574,0 тис. (67,2 %);
- сільське населення – 15883,0 тис. (32,8 %).

Станом же на 01 січня 2013 р. ситуація виглядала таким чином:

- міське населення – 31378,6 тис. (68,9 %);
- сільське населення – 14174,4 тис. (31,1%).

Переселення людей із сіл до міст відбувається постійно через зміну структури виробництва та розвиток технологій. Воно значно прискорилося у ХХ ст. Так, якщо в ХІХ ст. в містах жило близько 10 % населення, то 1960 р. – уже 34 %. Наразі міських мешканців 57 % від населення планети, а до 2050 р. їх частка, за прогнозами, зросте до 80 %.

В Україні урбанізація відбувалася дещо швидше, ніж загалом у світі. Так, уже наприкінці 1990-х майже 70 % українців жили в містах (можливо, і більше, оскільки не вся міграція є зареєстрованою). Відповідно до перепису населення, станом на 01 січня 2020 р. рівень урбанізації України сягнув 69,5 %.

Найбільш урбанізованими були Донецька (90,6 %), Луганська (86,8 %) і Дніпропетровська (83,5 %) області, найменш – Чернівецька (42,3 %) [5].

Сторічні тренди вказують на безперервну коагуляцію людства внаслідок того, що місто на відміну від села надає додаткові можливості для формування особистості. Але сучасні інформаційні технології дають таку змогу й поза межами міста. З огляду на зростання потреб сучасної людини до екології, зокрема візуальної, нарощує активність і зворотний щодо урбанізації процес – «руралізація».

Державна служба статистики засвідчила, що станом на 01 січня 2021 р. в Україні налічувалося 2,703 млн осіб з інвалідністю, зокрема: 222,3 тис. людей з інвалідністю першої групи, 900,8 тис. – другої групи, 1,416 млн – третьої групи. Зазначено, що серед осіб з інвалідністю 163,9 тис. – це діти [4].

Основним викликом для світової спільноти стала пандемія COVID-19, що висвітлила масштаби наявної у світі нерівності щодо людей з обмеженими можливостями. Організація Об'єднаних Націй звернула увагу урядів країн світу, що люди з інвалідністю є однією з тих груп суспільства, яка найбільше постраждала внаслідок пандемії. І ця проблема не зникла назавжди. Вірус COVID-19 мутує, з'являються нові його форми, не менш небезпечні, ніж початкова, і це, безумовно, вплине на додаткову появу людей з інвалідністю.

Є також усі підстави вважати, що через війну на сході країни кількість осіб з інвалідністю також стрімко зростатиме.

З огляду на наведене вище, логічно передбачити, що питання адаптації осіб з обмеженими можливостями є надзвичайно актуальним. Насамперед це буде стосуватися великих міст, де проблеми комунікацій значно більші, ніж у сільській місцевості. Напряму пов'язаний із завданням – повернути людей з особливими потребами до активного життя, зробити їх повноцінними членами суспільства без фізичних і соціальних обмежень – називається «безбар'єрність».

Безбар'єрність – це не тільки фізична можливість людей з інвалідністю отримати доступ до благ цивілізації. Це насправді філософія суспільства без обмежень для будь-кого, це внутрішня готовність держави створити комфортні умови для всіх [6].

Безбар'єрність – це суспільна норма, що потребує змін у свідомості громадян і відмови від усталених суджень і узагальнень.

Побудова безбар'єрного середовища має стати одним із ключових принципів післявоєнної відбудови, що передбачає безбар'єрність *фізичну* – можливість вільно пе-

ресуватися містом; *інформаційну* – доступ до інформаційного поля; *соціальну*, тобто можливість навчатись, працювати, відпочивати. Зрозуміло, що навантаження, яке виникає щодо побудови в країні безбар'єрного простору, насамперед припадає на державу – гаранта вільного розвитку громадянина як особистості. Для розв'язання зазначеної проблеми в Україні було прийнято низку відповідних указів, законів, розпоряджень, постанов.

11 грудня під головуванням Прем'єр-міністра Дениса Шмигала та за участі першої леді Олени Зеленської відбулося заключне засідання Ради з питань безбар'єрності у 2023 р. У засіданні взяли участь Голова Верховної Ради України Руслан Стефанчук, міністри, голови профільних парламентських комітетів, представники ООН в Україні, представники судової влади та Центральної виборчої комісії, високопоставлені послы міжнародних організацій, керівники обласних військових адміністрацій та представники громадянського суспільства. Урядовці презентували результати реалізації ключових проєктів щодо впровадження безбар'єрності та плани на наступний рік.

Основним пріоритетом на 2024 р. є доступні послуги в кожному обласному органі влади, тобто безбар'єрність для всіх:

– безбар'єрна освіта, охорона здоров'я, банківські, транспортні, соціальні, адміністративні та інші послуги мають бути більш зручними та доступними на всьому шляху користувача, зважаючи на потреби кожної людини;

– безбар'єрність у громадах – упровадження розроблених урядом рішень на рівні місцевого самоврядування; можливість для людей отримати доступ до безбар'єрних послуг у своїх місцевих громадах має бути важливим елементом реалізації політики безбар'єрності в містах і селах.

Найбільш складно у великих містах реалізувати фізичну безбар'єрність. Це пов'язано з тим, що вся інфраструктура міста – транспортна, житлова, виробнича – проектувалася без уваги до потреб людей з обмеженими можливостями. Зробити ці об'єкти доступними для цієї групи населення є дуже непростою проблемою, яка, зрештою, потребує розв'язання. Проектування нового будівництва також має відбуватися лише з виконанням нових умов і вимог, прописаних у ДБН В.2.2 – 40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд».

Поступово відбуваються зміни на краще й у великих містах. Прикладом нового будів-

ництва, виконаним з огляду на інклюзивність, є споруда Центру надання адміністративних послуг у м. Дніпрі (рис. 1, 2).

Рис. 1. Центр надання адміністративних послуг, м. Дніпро

Рис. 2. Пандус у ЦНАП, м. Дніпро

На рис. 3 показаний сучасний підйомник до Лікувально-діагностичного центру Медичної академії у м. Дніпрі.

На рис. 4–6 показані можливості доступу до приймальної комісії Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», розташованої в навчальному корпусі № 4.

Рис. 3. Підйомник. Лікувально-діагностичний центр Медичної академії, м. Дніпро

Рис. 4. Пандус до навчального корпусу № 4 НТУ «Дніпровська політехніка», м. Дніпро

Рис. 5. Підйомник у навчальному корпусі № 4 НТУ «Дніпровська політехніка», м. Дніпро

Рис 6. Туалет для маломобільних осіб у корпусі № 4 НТУ «Дніпровська політехніка», м. Дніпро

Отже, інклюзивність у містах поступово поширюється, наближаючи Україну до країн, для яких найвищою цінністю є життя людини без обмежень будь-якого характеру. Закінчиться війна – і ці тенденції тільки набудуть позитивної динаміки.

Висновки

1. Виконано огляд джерел інформації щодо перспектив урбанізації населення світу та України. Зазначено, що цей процес призведе до появи значної кількості верств населення, що кваліфікуються як такі, що потребують особливої уваги з боку держави. Процес адаптації таких осіб має назву «безбар'єрний простір».

2. Для реалізації процесу створення безбар'єрного простору на рівні держави прийнято низку постанов і законів, спрямованих на поступове наближення країни до норм світової практики.

3. Наведено приклади реалізації процесу створення безбар'єрного простору у великих містах України.

Література

1. Генеральна Асамблея ООН Сесія 1 С Прогрес, який досягнуто до цього часу у виконанні рішень другої Конференції ООН по населеним пунктам (Хабітат-II) і у виявленні нових і виникаючих проблем в області сталого розвитку міст A/CONF.226/PC.1/5 стор. 7. 26 липня 2014. Перевірено 10 березня 2017 р.
2. Коротаєв А.В. Макродинаміка урбанізації Світ Системи // Історія і Математика: Макроісторична динаміка суспільства і держави / Відп. ред. С.Ю. Малков, Л.Є. Гринін, А.В. Коротаєв, с. 21–39, 2007 р.
3. <https://westsportcenter.com.ua/15-naselennya-svitu-tse-lyudy-z-invalidnistyu/>.
4. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukraina-invalidnist-statystyka/31324501.html>.
5. <https://voxukraine.org/urbanizatsiya-v-ukrayini>.
6. <https://www.msp.gov.ua/content/bezbarernist.html>.
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року».
8. Указ Президента України «Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні».
9. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання».
10. Розпорядження Кабінету Міністрів «Про затвердження складу міжвідомчої робочої групи з питань розроблення проекту Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні».
11. Розпорядження Кабінету Міністрів від 04 серпня 2021 р. № 883-р «Про затвердження плану заходів на 2021 і 2022 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року».
12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження критеріїв доступності для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп на-

селення приміщень, що надаються дільничним виборчим комісіям звичайних виборчих дільниць для організації їх роботи та проведення голосування».

References

1. General'na Asambleya OON Sesiya 1 С Prohres, yakyy dosyahnuto do ts'oho chasu u vykonanni rishen' druhoiy Konferentsiyi OON po naselenym punktam (Khabitat-II) i u vyyavleni novykh i vynykayuchykh problem v oblasti staloho razvytku mist A/CONF.226/PC.1/5 stor. 7. 26 lyupna 2014. Perevireno 10 bereznya 2017 r.
2. Korotayev A.V. Makrodynamika urbanizatsiyi Svit-Systemy // Istoriya i Matematyka: Makroistorychna dynamika suspil'stva i derzhavy / Vidp. red. S.YU. Malkov, L.E. Hrynin, A.V. Korotayev, s. 21–39, 2007 r.
3. <https://westsportcenter.com.ua/15-naselennya-svitu-tse-lyudy-z-invalidnistyu/>.
4. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukraina-invalidnist-statystyka/31324501.html>.
5. <https://voxukraine.org/urbanizatsiya-v-ukrayini>.
6. <https://www.msp.gov.ua/content/bezbarernist.html>.
7. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 14 kvitnya 2021 r. № 366-r «Pro skhvalennya Natsional'noyi stratehiyi iz stvorennya bezbar'yernoho prostoru v Ukrayini na period do 2030 roku».
8. Ukaz Prezydenta Ukrayiny «Pro zabezpechennya stvorennya bezbar'yernoho prostoru v Ukrayini».
9. Zakon Ukrayiny «Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny pro osvitu shchodo orhanizatsiyi inklyuzyvnoho navchannya».
10. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv «Pro zatverdzhennya skladu mizhvidomchoyi robochoyi hrupy z pytan' rozroblennya proektu Natsional'noyi stratehiyi iz stvorennya bezbar'yernoho prostoru v Ukrayini».
11. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv vid 04 serpnia 2021 r. № 883-r «Pro zatverdzhennya planu zakhodiv na 2021 i 2022 roky z realizatsiyi Natsional'noyi stratehiyi iz stvorennya bezbar'yernoho prostoru v Ukrayini na period do 2030 roku».
12. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny «Pro zatverdzhennya kryteriyiv dostupnosti dlya osib z invalidnistyu ta inshykh malomobil'nykh hrup naselennya prymishchen', shcho nadayut'sya dil'nychnym vyborchym komisiyam zvychnykh vyborchykh dil'nyts' dlya orhanizatsiyi yikh roboty ta provedennya holosuvannya».

Шашенко Олександр Миколайович, доктор технічних наук, професор кафедри будівництва, геотехніки і геомеханіки, Shashenko.o.m@nmu.one,

Григор'єв Олексій Євгенович, кандидат технічних наук, доцент, професор кафедри

будівництва, геотехніки і геомеханіки, Hryhoriev.o.y@nmu.one,

Скобенко Олександр Васильович, кандидат технічних наук, доцент кафедри будівництва, геотехніки і геомеханіки, Skobenko.o.v@nmu.one,

Кулівар Вячеслав Вячеславович, доктор філософії, доцент кафедри будівництва, геотехніки і геомеханіки, Kulivar.v.v@nmu.one, +38099-380-13-94.

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», 49005, Україна, м. Дніпро, проспект Дмитра Яворницького, 19.

Barrier-free space of large cities

Abstract. *The article deals with the problem of creating barrier-free access to the benefits of civilization for a population group with disabilities. The prospects of urbanization of the population, the reasons contributing to this, and the increase in the number of persons with disabilities as a result of military actions are considered. Emphasis is placed on the fact that the problem under consideration will primarily affect large cities as sources of communication services. Examples of implementing the state's policy on ensuring the rights of the population to receive services of various kinds by improving the existing and new infrastructure are given. Scientific novelty.* *Emphasis is placed on population prospects, which will lead to active urbanization of the population and, accordingly, an increase in problems related to ensuring the rights of people with disabilities. The dynamics of this process are given. Attention is drawn to actualizing the specified problem concerning the war in the country's east. Practical value.* *Concrete examples of the implementation of state policy regarding persons with disabilities are shown in the example of Dnipro City.*

Keywords: *barrier-free space, inclusiveness, population, large cities, urbanization.*

Shashenko Oleksandr, Doctor of Technical Sciences, Professor of the Department of construction, geotechnics and geomechanics, Shashenko.o.m@nmu.one,

Hryhoriev Oleksii, Candidate of Technical Science, Associate Professor, Professor of the Department of construction, geotechnics and geomechanics, Hryhoriev.o.y@nmu.one,

Skobenko Oleksandr, Candidate of Technical Science, Associate Professor of the Department of construction, geotechnics and geomechanics, Skobenko.o.v@nmu.one,

Kulivar Viacheslav, Ph.D, Associate Professor of the Department of Construction, Geotechnics and Geomechanics, Kulivar.v.v@nmu.one, +38099-380-13-94.

Dnipro University of Technology, 49005, Ukraine, Dnipro, D. Yavornitskoho Ave, 19.